

'Geef gewoon cashgeld'

Tekst: Marc Broere

Beeld: Leonard Fäustle

100Weeks is een nieuw platform in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking, met een revolutionair model: het geven van geld en training aan de allerarmsten – en zij beslissen zelf hoe ze het besteden. Volgens oprichters Gitte Büch en Jeroen de Lange zou het de standaard voor heel de sector moeten worden. 'Het is bewezen effectief. Laat anderen maar bewijzen dat hun aanpak effectiever is.'

Toen Jeroen de Lange voor het eerst van 'unconditional cash transfers' hoorde, werkte hij nog voor de Wereldbank in Oeganda. 'Mijn eerste reactie was: wat een maf idee, dat kan natuurlijk nooit werken', zegt hij nu, terugkijkend. 'Het was zo'n radicaal ander concept van ontwikkelingssamenwerking dat ik er nog helemaal niet klaar voor was.'

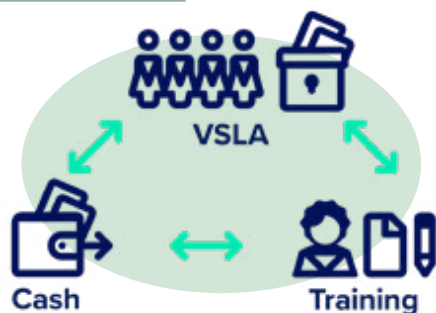
Het idee intrigeerde hem wel en hij begon erover te lezen. Toen kwamen de eerste onderzoeken naar de resultaten van direct geld geven en die waren enorm positief. Nu, zoveel jaar later, vindt hij het alleen maar logisch.

'Ontwikkelingssamenwerking is zo complex,' vertelt hij, 'omdat we de lokale context als buitenstaanders nooit echt zullen begrijpen. Wat werkt nu als je mensen werkelijk uit de armoede wilt halen?'

'Ik zeg niet dat geldoverboekingen de *silver bullet* voor alle problemen zijn, maar wel als je gezinnen uit de armoede wilt halen. Ik vind dat het zelfs de standaard binnen de ontwikkelingssamenwerking moet worden: gebruik cash als maatstaf. Bewijs maar dat een andere aanpak effectiever is.'

Programma

Platform

Na een loopbaan bij Buitenlandse Zaken, de Wereldbank en als Tweede Kamerlid voor de PvdA richtte hij zes jaar geleden 100Weeks op, samen met Gitte Büch. Zij was net terug in Nederland en was meteen enthousiast.

‘Voor mij vielen alle kwartjes samen’, zegt ze. ‘Ik heb in Tanzania bij een lokale ngo gewerkt en voor de Verenigde Naties in Vietnam. Ter plekke zag ik telkens weer dat mensen zelf heel goed weten hoe ze uit de armoede kunnen geraken.’

‘Ik was erg onder de indruk van hun kracht. Waarom denken wij toch altijd te weten wat voor *hen* goed is? Ik heb dat altijd bevreemdend gevonden. Toen Jeroen over zijn idee vertelde, dacht ik direct: natuurlijk, dit is wat er nodig is.’

Jeroen de Lange en Gitte Büch

Mensen worden gezonder, kinderen gaan naar school, er worden bedrijven opgezet

100Weeks begon in Rwanda met tien vrouwen uit Musanze en Kibuye. Inmiddels is de organisatie ook in Oeganda, Ghana en Ivoorkust actief en bereikt ze 4.600 vrouwen met het programma. Honderd weken lang krijgen ze cash en training en komen ze samen in zelfhulpspaargroepen van twintig deelnemers.

In die periode krijgen ze elke maandag acht euro op hun mobiele telefoon uitgekeerd. In de trainingen leren ze niet alleen ondernemings- en financiële vaardigheden, maar ook familieplanning, hygiëne, voeding en opvoeding staan op het programma.

Het wekelijks bij elkaar komen is volgens De Lange en Büch belangrijk voor de vrouwen, omdat ze zich vaak eenzaam en onmachtig voelen. Ze geven elkaar advies, steunen en helpen elkaar

en ontwikkelen verschillende initiatieven, zoals samen sparen, het opstarten van bedrijfjes en het ontplooiën van activiteiten voor de gemeenschap waarin ze leven.

Juist de combinatie van cash, training en spaargroepen maakt het programma zo succesvol, zegt Büch. ‘De vrouwen krijgen meer geld en tegelijkertijd meer kennis over hoe ze slim ermee kunnen omgaan. Dat het binnen een sociale structuur gebeurt, is heel bevorderlijk.’

De Lange vult aan: ‘Met deze aanpak verschillen wij bijvoorbeeld van de organisatie GiveDirectly, die alleen maar geld geeft en geen training. De oorzaak van armoede is niet alleen een gebrek aan cash, maar ook vaak het ontbreken van kennis, vaardigheden en een ondersteuningsstructuur.’

‘In Nederland is dat overigens niet anders. Als je een start-up wilt beginnen en goede ideeën hebt, ben je als ondernemer naast geld ook geholpen met wat in hippe termen een *business acceleration*-programma heet. Dat is niet tegenstrijdig met de basisaanname dat vrouwen voor zichzelf weten wat goed voor hen is.’

100Weeks richt zich op de allerarmsten uit een gemeenschap. Daarnaast heeft men er bewust voor gekozen alleen met vrouwen te werken, omdat uit onderzoek is gebleken dat er dan meer geld aan het hele gezin wordt besteed.

De lokale partnerorganisaties, zoals Caritas of cacaoöperaties, kiezen de vrouwen voor het programma uit. Dat doen de selectiecomités. ‘Daarin zitten ook de dorpschef en de lokale kerkleiding’, zegt De Lange. ‘Ga nooit om die plaatselijke hiërarchie heen; alleen zo krijg je in een gemeenschap draagvlak voor het programma.’

Dit is volgens hem niet anders dan bij andere ontwikkelingsinterventies. ‘Of het nu een waterput of een nieuwe school is: het heeft

altijd tot conflicten geleid, want er is nooit genoeg voor iedereen. Je kunt het beste de gemeenschap en lokale structuren er zoveel mogelijk bij betrekken.'

Wat ook helpt, zegt Büch, is dat niet alleen de directe deelnemers profiteren: 'Sommige zijn bedrijfjes begonnen waarmee ze werkgelegenheid voor de gemeenschap verschaffen. De meeste groepen hebben een solidariteitsprogramma en kopen elke week iets voor iemand die heel arm is, maar niet voor het 100Weeks-programma is geselecteerd, zoals een paar kippen, water of rijst.'

De Lange knikt. 'En ze kopen hun levensmiddelen lokaal in', zegt hij. 'Zo jaag je de economie aan.'

Na zes jaar zijn Büch en De Lange tevreden over de resultaten: de overboekingen sorteren op verschillende aspecten van het leven effect. Mensen worden gezonder, kinderen gaan weer naar school, er worden bedrijven opgezet.

'Er gebeurt echt iets als een gezin plotseling geld heeft', zegt Büch. 'Uit onze cijfers blijkt dat zeventig tot tachtig procent van de deelnemers een jaar na afronding van het programma niet in armoede terugvalt. Ze hebben een aantal varkens of koeien gekocht, bebouwen een lapje aangeschaft land of zijn een champignonkwekerij of een naaiatelier begonnen.'

'Een kwart blijkt zelfs ontzettend ondernemend te zijn en wordt na de honderd weken verder geholpen met een microkrediet, om dóór te kunnen groeien. We hebben een afspraak met een microkredietinstelling dat ze een lening kunnen krijgen voor de helft van de normale rente.'

Wat 100Weeks ook bijzonder maakt is dat vanaf het begin niet alleen de benadering van armoedebestrijding *zelf*, maar ook de organisatiearchitectuur eromheen – zoals de platformtechnologie en de resultaatmeting – echt *state of the art* moest zijn. Het gaat om een zorgvuldig gevolgde interventie, waarin IT een cruciale rol speelt.

Na een zogeheten *multidimensional poverty baseline survey* wordt ieder kwartaal de voortgang van de deelnemers gemeten. Die data worden gebruikt om het programma waar nodig bij te sturen en ze worden met de donoren gedeeld, in de vorm van infographics. Zo kunnen ze zien wat de impact van hun geld is.

Het advies voor de beleidsnota

Gitte Büch: 'Wat Jeroen in het begin van het gesprek ook al zei: onvoorwaardelijke overboekingen als maatstaf. Het is iets waar al zoveel onderzoek naar is gedaan en waaruit elke keer blijkt hoe effectief het is. Ik vind dat het de standaard hoort te zijn.'

'En het beleid zou moeten zijn: geef gewoon cashgeld, tenzij een andere interventie bewezen beter werkt om een bepaald probleem aan te pakken.'

Door heel het blad heen vragen we tips om de nieuwe bewindspersoon van vondsten en ideeën te voorzien

Volgens De Lange kun je een programma alleen tegen acceptabele overheadkosten opschalen als je met IT werkt. Omdat het programma volledig is gestandaardiseerd en steeds uit dezelfde componenten bestaat (cash, de groepen en training), is er veel te automatiseren.

Het IT-platform is volledig transparant en heeft accounts voor de lokale 100Weeks-teams, de donoren, de lokale partners en het data- en communicatieteam. 'Grote donoren kunnen hun eigen *outcome survey data* zien. Geen enkele andere organisatie in Nederland heeft zo'n dashboard voor donoren', zegt hij trots.

'De tijd is rijp voor direct geven, dus nu is het zaak dat iedereen weet dat wij er zijn'

Met het nieuwe platform 2.0, dat momenteel gebouwd wordt, kunnen ook privédonateurs straks precies zien wat er gebeurt met de vrouwen in de groepen die ze steunen via hun eigen account.

Ook stelt het platform lokale partnerorganisaties in staat om zoveel mogelijk zelf handelingen te verrichten en de leiding in het proces te nemen. Het platform garandeert juiste registratie, een auditspoor en accurate data die laten zien wat het resultaat is.

'Het is *shift the power* in de praktijk', zegt De Lange, die gemiddeld twee dagen per week met IT bezig is. 'En het is een tip voor andere organisaties: zet een programma echt op vanuit IT. Verzin niet eerst inhoudelijk iets en denk dan pas over het technische deel na, nee: IT moet vanaf het begin helemaal in het programma zijn geïntegreerd.'

Om het IT-platform verder te kunnen ontwikkelen en het programma op te schalen is er investeringsgeld nodig, maar dat is binnen de sector lastig te vinden.

'In Nederland', zegt Büch, 'zijn er behalve de Postcode Loterij weinig organisaties die "vrij geld" geven. Het zou mooi zijn als Buitenlandse Zaken innovaties in de ontwikkelingssamenwerking helpt op te schroeven – zeker als ze van Nederlandse bodem zijn. Het kan financiering bieden en de verbinding met relevante netwerken leggen.'

Terugkijken zeggen beiden dat ze één ding anders hadden moeten doen: 'We zijn met vijfduizend euro begonnen en hebben nu iets meer dan zes miljoen euro financiering verkregen', zegt Büch. 'Ons programma staat als een huis. We hebben minder tijd en geld besteed aan het vertellen van het verhaal.'

'Eerst bewijzen dat het werkt, daar gingen we voor. Mijn tip aan beginnende organisaties: houd die balans goed in de gaten. Nu hebben we een prachtig product en kunnen we ook andere organisaties helpen met het opzetten van geldoverboekingen binnen hun programmaportfolio.'

'Maar we zijn nog niet zo bekend bij die organisaties. De tijd is rijp voor direct geven, dus nu is het zaak dat iedereen weet dat wij er zijn. Anders kun je niet groeien en kunnen anderen er ook niet van leren.' ●

Rwandese metamorfosen

'Ik wil nooit meer naar het oude leven terug.' Het is een illustratieve zin onder de families van 100Weeks in Rwanda. De verbetering betreft de volle breedte van het bestaan, het wekelijkse geldbedrag werkt als een katalysator: alles knapt op, blijkt op reportage in het Land van Duizend Heuvels. 'Dus we dachten: we beginnen een winkeltje – en kijk eens hoe het er nu voorstaat!'

Tekst: Cynthia Omondi en Nicera Wanjiru

Als eerste springt het landschap in het oog. Het heuvelachtige platteland is bezaaid met immer groene bossen – en waar er geen bomen zijn, daar vind je boerderijen. De lucht is hier ontzettend schoon. Langs de weg lopen boeren naar hun *shambas*, hun gereedschap dragend. Opeens houden ze halt en zwaaien ze naar de reizigers, ongedwongen. Het is de Rwandese gastvrijheid in optima forma.

In het noorden van het land, waar het 100Weeks-programma draait, ontvangen de deelnemende vrouwen iedere maandag acht euro op hun mobiele telefoon – in totaal deden er in Rwanda al elfhonderd mee. Elke week komen ze voor een training bijeen in groepen van twintig.

Na een rit van tweeënhalf uur vanuit Kigali, misschien wel Afrika's schoonste plaats, over meanderende wegen en door een glooiend gebied, is er de aankomst in Musanze. Het eerste bezoek betreft een aardappelboerderij, een paar kilometer buiten de stad, waar zo'n twintig vrouwen met hun mannen en kinderen aan het rooien zijn.

Vorig jaar juni heeft deze groep het 100Weeks-programma afgerond en besloot toen zelf een project op te zetten, om de stroom aan inkomsten door te laten gaan. 'We kozen voor landbouw,' zegt Mukampungu Ellen, die de groep leidt, 'omdat niet iedereen er dan dagelijks hoeft te zijn.'

'We spreken bepaalde dagen af, waarop we moeten ploegen, planten, wieden of oogsten. Zo kunnen we ook voor onze eigen bedrijfjes werken en onze andere dagtaken doen. Het boerenleven is hier best eenvoudig, want het land is vruchtbaar.'

'Deze aardappels zullen we verkopen en van die omzet berekenen we onze winst, investeren we in het project en zetten we wat weg op de bank. Het geld helpt ons enorm en de leden mogen tegen lage rente lenen, wat het project doet groeien.'

Haar verhaal is even scherp als inzichtelijk, een teken van hoeveel de groep geleerd heeft van de wekelijkse bijeenkomsten. Her en der liggen er nog zakken met aardappels. 'Vandaag was een oogstdag,' zegt Ellen, 'en er komen straks klanten langs om een zak te halen. Ik verwacht een goede opbrengst.'

Mukampungu Ellen

Izere Yves

Uwase Clementine

De groep straalt eenheid uit: het is mooi dat de mannen hun vrouwen helpen bij het project – en, jawel, als een vrouw geld heeft, gaat het naar heel het gezin. Dat deze vrouwen direct ná het rooWeeks-programma dit samen hebben opgezet, komt door hoe het programma is ontworpen.

Ze beginnen hun honderd weken in groepen van twintig, coachen en ondersteunen elkaar en leren samen geld te sparen. Na afloop blijven de netwerken bestaan. Het voorbeeld van Ellens groep is illustratief.

Mukampungu Ellen is zo opgewonden dat ze haar huis wil laten zien, wil vertellen over hoe ze zo ver is gekomen. 'Ik was een arme, simpele vrouw,' zegt ze, 'ik had niets en woonde met mijn man en vier kinderen in een bouwval, vóórdát ik aan het programma deelnam.

'Drie maaltijden per dag was onbetaalbaar voor ons, met het risico dat onze kinderen ondervoed zouden raken. We sliepen op gemaaid gras, dat we bij gebrek aan matrassen in onze kleine kamer legden. Toen ik aan het programma begon, was het mijn grootste wens het huis op te knappen – en je ziet het, hè?'

De 38-jarige schrijft de verbetering toe aan de twee programma-jaren. Naast het groepsproject drijft ze haar eigen sorghumzaak, wist ze het huisje op te kalefateren en doet ze aan veehouderij. Ze heeft nu een melkkoe met kalf en een schaap en ze hoopt nog op uitbreiding.

'Het leven is nu een stuk beter,' zegt ze. 'Mijn kinderen eten drie keer per dag, we hebben een goed huis en iedereen heeft een matras. De kinderen kunnen zelfs naar school en ik weet dat als ik doorga met mijn bedrijfje en met het groepsproject, het leven nóg beter zal worden.'

'Ik wens nu alleen nog maar dat het nòg wat beter mag gaan'

'Ik worstelde echt met de basis- en middelbare school', zegt Izere Yves, wiens ouders het programma doorliepen. Hij droomt er niettemin van een academische graad te behalen, om daarna terug naar zijn dorp te gaan en arme mensen te helpen.

'De opvoeding was niet makkelijk voor mijn ouders', zegt hij, 'en eten was er niet altijd. Ik stond op het punt met school te stoppen, toen mijn moeder werd uitgekozen om aan het programma van rooWeeks mee te doen – het voelde als een wonder.

'Tijd verstreek en het leven verbeterde. Ik ging in het nieuwe leerjaar al vanaf dag één naar de les, wat ik ervoor nooit deed. Het lukte me rustig te blijven, mijn hoofd erbij te houden, en het verliep tot en met de examens verder goed. En nu zit ik dus op de universiteit.'

Andere kinderen van programma-alumni vertellen hoe hun ouders nooit de schoollunch konden betalen, wat hun leven ondraaglijk maakte, want het viel niet mee van 's ochtends tot 's avonds op een lege maag door te gaan. De gedachten dwaalden af, ze verloren hun concentratie; het schoolwerk leed eronder. Tot rooWeeks langskwam.

Weer andere kinderen konden überhaupt niet naar de middelbare

Kamaganju Anacileta

Nduwayo en Nyirakabyiruke Theoneste in hun winkel

school, maar vanaf het moment dat hun moeder geld van 100Weeks ontving, begonnen ze aan een beroepsopleiding.

‘Ik wil nooit meer naar het oude leven terug’, zegt Uwase Clementine. ‘Vóórdat mijn moeder mocht deelnemen, leden we jarenlang. Ik wens nu alleen nog maar dat het nòg wat beter mag gaan. Ik had nooit gedacht op de middelbare school te zullen zitten, maar kijk mij nu: gelukkig en bezig met mode en design.’

Een regenachtige dag in het dorpje Karama. Ontmoet Kamaganju Anacileta, weduwe en moeder van drie. Ze is met bedrukte kleding bezig, die in Kenia *kitenge* heet en *ankara* in West-Afrika.

‘Nadat mijn man overleed,’ zegt ze, ‘viel het leven me zwaar; hij was de broodwinner. Ik besloot wat informeel werk in de landbouw te doen, puur omwille van mijn kinderen. Het betaalde slecht; ik kreeg zo’n duizend Rwandese frank per dag (minder dan een euro, red.). Het was een lastig bestaan, mijn kinderen en ik leden, kan ik wel zeggen – tot aan het programma.’

Ze zit nu in haar tweeënvijftigste week. In de tussentijd wist ze haar lekkende dak te repareren en het huis op te knappen. Ze kocht een naaimachine en dook de kleermakerij in; de vaardigheden had ze lang geleden opgedaan, maar sinds haar huwelijk niet meer toegepast. In de buurt deed ze een flink aantal klanten op, genoeg om in het nabijgelegen winkelcentrum een boetiekje te beginnen.

‘Het doel is ooit een grotere ruimte te krijgen, waar ik mijn naaimachines en materiaal kan stallen en waar ik wat huishoudspullen kan verkopen. Dat zou de inkomsten opstuwten. Momenteel zit ik in drie besparingsgroepjes, binnen het programma.’ Tegen haar honderdste week, verzekert ze, zal ze een geweldige ondernemer zijn.

Niet alleen stelt het programma de vrouwen tot grotere dingen in staat, het probeert ook de harmonie tussen hen en de mannen aan te jagen. Er zijn sessies met de echtgenoten erbij, waarin wordt uitgelegd dat het belangrijk is dat ook de vrouw over geld beschikt.

Het laatste bezoek vindt hoog, zo niet bóven op de heuvels van Musanze plaats, in Cyabingo, na een angstvallige rit over bruggetjes. De verwachting was wederom een vrouw te ontmoeten, maar ditmaal is het een man: Nduwayo Theoneste, die een warm welkom in het winkeltje biedt. Het oogt klein, maar vanbinnen staat er voor 850.000 frank aan spullen.

Nooit voelde het intimiderend dat zijn vrouw het geld ontving, zegt hij, om aan hun levensonderhoud te werken: ‘Het was geweldig dat zij werd geselecteerd. Het geld helpt ons allemaal en geen moment heb ik jaloezie gevoeld. Mijn vrouw wordt met de dag sterker en dat stemt me trots.’

‘De mannen zouden hun denkwijze eens moeten veranderen,’ vervolgt hij, ‘omdat het prima is dat een vrouw méér verdient en sterker komt te staan. We leven in het digitale tijdperk en anders beperkt het gezinnen in het bereiken van hun doelen.’

Zijn vrouw Nyirakabyiruke legt uit hoe ze tot het winkeltje zijn gekomen. ‘Nadat ik het van 100Weeks hoorde,’ zegt ze, ‘gingen we er eens goed voor zitten: wat zou lonend zijn? In deze wijk was het lastig vlug aan kleine dingen te komen, zoals zout of zelfs een potlood, daarvoor moest je een heel eind naar het winkelcentrum lopen.’

‘Je kunt je voorstellen dat zoiets vanwege de heuvels aardig vermoeiend is, dus we dachten: we beginnen een winkeltje, met eerst een voorraad ter waarde van zo’n zes- tot tienduizend frank – en kijk eens hoe het er nu voorstaat!’ En ze heeft nog dertig programma- weken te gaan.

Hoe is het leven veranderd. Het regelen van een ziektekostenverzekering was een grote uitdaging, ze konden de basale dingen al niet betalen en hun kinderen naar school sturen was een droom, geen realiteit. Ze waren dagloners en soms viel er niets te verdienen, maar nu zijn ze werkgevers geworden, met een lapje grond dat ze bewerken. Het plan is naar de stad te trekken, later, om de zaken uit te breiden.

Zoals de leus van 100Weeks luidt – ‘temporary cash for permanent change’ –, zo zijn er inderdaad vele levens uit de klauwen van de armoede gered. De huizen van de deelnemers spreken boekdelen, evenals hun opgezette bedrijffjes: ze hebben een beter pad te pakken.

De versterking van vrouwen komt in veel verschillende vormen, maar de meest krachtige is via de portemonnee. Als ze financieel sterker staan, worden ze een steunpilaar van hun gemeenschap.

‘Ik vind het fantastisch voor deze vrouwen te werken’, zegt Gervais Nkurunziza, die het programma in Rwanda leidt, ‘en het zien van alle transformaties maakt me gelukkig en vervult me. Het is prettig met dorpelingen te werken, moet ik zeggen, prettiger dan op kantoor te zitten.’ ●